

וכן, בהמה שאחזה דם, יכול להעמידה במים כדי שתצטנן, שלא גזרו על רפואת בהמתו משום שחיקת סממנים [כדעת הר"ף והרא"ש] (שו"ע או"ח שלב, ג-ד ומשנ"ב ש, ה ו-ז).

תנאי שקלת מעלמא וכו' - ולא העמיד כתנא אחד וכתירויך רב יהודה שהברייתא שאוסרת עוסקת בשאינו מהודק, מפני שדבר זה אינו מצוי, ועוד שדין זה פשוט ואין צריך לשנותו בברייתא (ריטב"א).

ליבש אכל לא ליחלב - מותרות לצאת צרורות כדי ליבש את חלבן, שהכיס מהודק היטב ואין חשש שיפול ויטלטל, ואף אינו נחשב משא, שהחלב מכחיש את הבהמה, ויבשו נצרך לבריאות גופה. אבל אסורות לצאת צרורות כדי לקבל את החלב בכיס, שהחלב נחשב משא (רש"י, הוה"ט; ד"ה כאן הקשו, שלטלטל החלב שבכיס אסור גם לתנא קמא, שזו מלאכה שצריכה לגופה, וראה מגיני שלמה שרש"י לשיטתו להלן צג, ב ד"ה ור' שמעון, בגדר מלאכה שצריכה לגופה). ויש שפירש, 'ליחלב' לשמור את החלב בדדיהן שלא יזוב לארץ, ומפני שהכיס אינו מהודק אסור, שמא יפול ויטלטל (תוס' שם בשם הרב פור"ת, ומהר"ם בדעתם; רש"י במשנה לעיל נב, ב, ומהרש"א ומהר"ם בדעתו, וראה בדבריהם מדוע רש"י כאן שינה פירושו). ויש שפירש, שקושרים להם כיסים כדי שלא ישרטו דדיהן, וליבש' פירושו שאינו חפץ בחלב, מותר מפני שמהדק את הכיס היטב ואין חשש שיפול ויטלטלנו, ו'ליחלב' פירושו שאינו רוצה שיתביש החלב, ואסור מפני שאינו מהדק את הכיס היטב, ושמא יפול ויטלטלנו (תוס' שם בשם ר"י).

מעשה בעזים בית אנטוכיא וכו' - ומעשה זה בשבת היה, ומפני צער העיזים היו מותרות לצאת בכיסים, ומכאן שאף בצרורות ליבש ולמנוע מהן צער החלב שמכחישן, מותרות לצאת בכיס (תוס' ר"י דהקן; וראה מהרש"א בתוס' ד"ה כאן).

כמה גרוע אדם זה שנשנתנו לו סדרי בראשית, ולא זכה שיפתחו לו שערי שכר ויהיה לו ממון לשלם למינתק (רש"י, ואי היס בדעתו). ואף שהיו לו זכויות, שהרי נעשה לו נס כזה, מכל מקום גרוע הוא, שמי שעושים לו נס מנכים לו מזכויותיו (מהרש"א). ויש שפירשו שהנס נעשה לתינוק שעתידי להיות אדם גדול, ולא לאביו (חידושי הגר"א; הגהות יעב"ץ; ראש יוסף).

ואף שהרבה ניסים נעשו לעם ישראל שנשנתנו בהם סדרי בראשית, אין בכך גנאי, שכן באה מהם תועלת שלא היתה מגיעה בדרך הטבע, ודוקא כאשר התועלת שבשינוי סדרי בראשית היתה יכולה לבוא גם בדרך הטבע, כאדם זה שהיה יכול לתת שכר למינתק שתניק את התינוק, בזה שינוי סדרי בראשית הוא גנאי (ע"פ בן יהוידע).

כמה צנוע אדם זה שלא הכיר באשתו - ואע"פ שאסור לקדש את האשה עד שיראנה שמא יראה בה דבר מגונה ותתנגה עליו (קידושין מא, א), אדם צנוע שגם לאחר שישאנה אין חשש שתתנגה עליו, מותר לקדש את האשה גם אם לא ראה אותה (הגהות יעב"ץ). ויש שפירש, שכיון שראה את פניה בלבד מותר לקדשה, ולכן לא הכיר שהיא גידמת (שבת של מ, בפירוש ראשון).

מאי משמע דהאי שחוזות לישנא דגלוני הוא - שלשון שחוזות על שם שאוחזים האליה שלהן, אפשר שאינו לשון גילוי, אלא אווזים את האליה למטה ומכסים ערותה, וצריך מקור לכך ששחוזות הוא לשון גילוי (רש"ש).

אדם דאית ליה מזלא מסייע ליה - המלאך המליץ עליו מסייע לו שיועיל הקמייע לרפאותו (ע"פ רש"י, ריטב"א, ומשנ"ב ש, ה). ויש שפירש, 'מזלא' דעת, שהאדם בוטח בדעתו על הקמייע ומתוך כך טבעו מתחזק ומתרפא (מאירי, ובשבת של מ כתב בדעת המאירי שמזאל פירושו 'כח הדמיון').

סכין ומפרקסין לאדם וכו' - להלכה, מכה שבאדם, מותר להסיר הגלדים ממנה, ולסוך אותה בשמן, שאינו ניכר שכוונתו לרפואה כיון שגם הבריאים עושים כן, ואפילו כבר נתרפאה ועושה כן רק לתענוג (שו"ע או"ח שכת, כב, וראה שם פרטים נוספים). ומכה שבבהמה, אין מסירים הגלדים ממנה, ואין סכים אותה בשמן, שאין לטרוח בשביל בהמה כדי לנעננה. ודוקא שכבר נתרפאה ועושה כן רק לתענוג, אבל אם עדיין לא נתרפאה ויש לבהמה צער, מותר (שו"ע שם שלב, ב ומשנ"ב ש, ב ו-ד).

גזירה משום שחיקת סממנין - שמא יבואו להתיר גם שחיקת סממנין לרפואה, שאסורה מדאורייתא משום טוחן (רש"י). אבל אין לאסור במדרעת ששם על הבהמה למניעת צער, גזירה שמא תצא בה לרשות הרבים, שכיון שאינה קשורה, אינו מצוי שתצא בה. ועוד, שאפילו תצא בה לא יעבור על איסור דאורייתא, שאינה נחשבת משא מפני שנצרכת לה, ולכן אין לגזור בה (ריטב"א).

אדם נראה כמיר - ודבר שדרך אנשים בריאים לעשותו, לא גזרו בו משום שחיקת סממנים (ריטב"א).

ולבהמה מי גזרינן וכו' - ואפשר לתרץ בפשיטות שמשום שחיקת סממנים שאסורה מדאורייתא גזרו, ושמא תצא במדרעת שהוא משום תחומין שאיסורם מדרבנן לא גזרו, אלא שהגמ' מעדיפה לתרץ גם לפי רבי עקיבא שסובר (סוטה ל, ב) שתחומין מדאורייתא (חדש האביב [לבעל הפלא יועץ], ובגליון הש"ס הניח בקושיא; וראה ריטב"א).

כגון שהיה תחום שלה מובלע בתוך תחום שלו - ולכן קורא לה והיא באה, שלא הוזהר על שביטת בהמתו מלצאת חוץ לתחום, ומכל מקום לא יוציאנה בידיים מחוץ לתחומה (רש"י, וראה הגהות רא"מ הורבין שהקשה, שאם לא הוזהר על שביטת בהמתו, מדוע דוקא בתחום שלה מובלע בשלו; וראה הגהות מרדכי קידושין רמז תקסה, שאין איסור תחומין בבהמתו, וכן פסק הרמ"א או"ח ש, כג). ויש שפירש, שהבהמה עומדת חוץ לתחום הבעלים, וסוף תחומה מובלע בתחום שלו, ולכן אסור להביאה בידיים, כיון שמקום עמידתה הוא חוץ לתחומו, אבל מותר לקרוא לה, כיון שהולכת בתוך תחומה (ריטב"א בשם תוספות; וראה גם הגהות רא"מ הורבין).

ורבי אושעיא מתיר - ולא גזר משום שחיקת סממנים, שאין אדם בהול כל כך על רפואת בהמתו שיבוא לשחוק סממנים לרפואתה כמו באדם. ואף ברפואת בהמה שאחזה דם סובר רבי אושעיא שמותר להעמידה במים בשביל שתצטנן, שכל רפואת בהמתו לא גזרו משום שחיקת סממנים, וחולק על הברייתא שאסרה בזה (ר"ף; רא"ש ה, ג; ריטב"א; וראה ביאה"ל שלב, ד ד"ה ואם). ויש שפירשו שבבהמה שאחזה דם מודה רבי אושעיא שאסור להעמידה במים, שניכר בעושה כן לרפואתה, מה שאין כן בהרצתה בחצר אין ניכר שזה לרפואה (ספר התרומה רלז; סמ"ג ל"ת סה; ריטב"א בשם רבותינו הצרפתים).

הלכה כרבי אושעיא - להלכה, בהמה שאכלה הרבה כרשינין ומצטערת, יכול להריצה בחצר כדי שתתרפה [כרבי אושעיא].